

Куцик Петро, Цвек Олена. Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами та доходами в контексті сталого розвитку торгівлі в Україні. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2026. Випуск 1-2. С. 36-45.

DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2026.01-02.036>

УДК 657.1:658.8
JEL Classification M41

Куцик Петро

д.е.н., проф., ректор, професор кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів, Україна

E-mail: kutsykpetro@gmail.com

ORCID:0000-0001-5795-9704

Цвек Олена

здобувачка ступеня доктора філософії,
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів, Україна

E-mail: tsvekvvt@gmail.com

ORCID: 0009-0009-6067-094X

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ТА ДОХОДАМИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

Анотація

Вступ. Однією з основних умов сталого розвитку торговельних підприємств є ефективне управління витратами та доходами, що обумовлює необхідність формування його якісного обліково-аналітичного забезпечення. У контексті сталого розвитку обліково-аналітичне забезпечення управління витратами та доходами набуває особливого значення, оскільки повинне враховувати не тільки економічні, але й соціальні та екологічні аспекти діяльності.

Методи. Методологічною основою дослідження є концепція сталого розвитку, системний і комплексний підходи та аналіз і синтез, що дозволили розробити структурно-функціональну модель управління операційними витратами та інтегровану модель оперування доходами торговельних підприємств. Абстрактно-логічний метод використаний для узагальнення та формулювання висновків.

Результати. У представленій статті здійснено комплексне розкриття теоретичних положень та методичних засад формування облікової інформації про витрати, доходи й фінансові результати операційного циклу підприємств торгівлі, що функціонують у високодинамічному економічному просторі. Авторами обґрунтовано концептуальну необхідність системної модернізації існуючого обліково-аналітичного інструментарію, оскільки сучасна ринкова кон'юнктура, посилення конкурентних переваг та зростаючі запити зовнішніх і внутрішніх стейкхолдерів вимагають принципово нової якості, оперативності та стратегічної деталізації даних. У ході дослідження встановлено, що фундаментальною умовою ефективної організації облікового процесу є відмова від застарілих лінійних підходів на користь інтегрованого поєднання елементного, функціонального та процесного аспектів, що дозволяє сформувати багатовимірну інформаційну базу для науково обґрунтованого менеджменту.

Особливе місце в роботі посідає розробка структурно-функціональної моделі управління операційними витратами, ключовою особливістю якої є паралельна систематизація видатків за їх економічною сутністю у межах рахунків восьмого класу та водночас їх глибока аналітична диференціація за центрами відповідальності, місцями виникнення й конкретними функціональними напрямками використання обмежених ресурсів. Запропонований підхід не лише суттєво посилює контрольні функції діючої облікової системи, а й створює реальні методологічні передумови для цілеспрямованої оптимізації витрат на кожному етапі руху товару – від закупівлі до фінальної реалізації. Паралельно з цим авторами розроблено та аргументовано інтегровану модель оперування доходами, яка розкриває складний механізм взаємозв'язку між первинними договірними умовами їх виникнення, процедурами своєчасного визнання за принципом нарахування, техніками справедливого оцінювання та подальшим синтетичним узагальненням результатів у розрізі каналів збуту та товарних номенклатур.

Значну увагу в межах статті приділено методологічному принципу єдності та дзеркальності аналітичної структури доходів і витрат, що визначено як обов'язкову умову для їх об'єктивного зіставлення під час розрахунку фінансового результату на рахунку 79. Обґрунтовано доцільність запровадження наскрізної деталізації облікових даних через використання субрахунків третього порядку, що дозволяє значно підвищити їх інформативність та адаптивність до потреб оперативного управління.

Перспективи. Напрями подальших досліджень у цій сфері мають бути зосереджені на дослідженні особливостей адаптації запропонованої інтегрованої багаторівневої моделі обліку, яка базується на системному взаємозв'язку нормативного, організаційного, методичного та аналітичного рівнів, до специфіки електронної комерції та транскордонної торгівлі, що дозволить забезпечити універсальність та стійкість обліково-аналітичних систем у майбутньому.

Ключові слова: бухгалтерський облік, операційні витрати, доходи торгівлі, фінансові результати, методична модель, центри відповідальності, план рахунків, торговельне підприємство.

Вступ.

Динамічний розвиток торговельної галузі в умовах глобалізаційних викликів 2026 року та посилення вимог до прозорості бізнесу зумовлюють необхідність трансформації традиційних систем бухгалтерського обліку. На сучасному етапі методика обліку витрат, доходів і фінансових результатів операційної діяльності торговельних підприємств має ґрунтуватися на завданнях забезпечення не лише достовірності та повноти даних, а й оперативності інформації для стратегічного управління. Проблема полягає у тому, що існуючі підходи часто не враховують необхідність інтеграції фінансових показників із критеріями сталого розвитку, що є критичним для взаємодії з міжнародними інвесторами та стейкхолдерами.

Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами на підприємствах торгівлі часто залишається дефіцитним у контексті деталізації за центрами відповідальності, що в свою чергу ускладнює контроль на кожному етапі торговельно-збутового процесу — від закупівлі до реалізації. Крім того, специфіка галузі створює складнощі у достовірному розподілі непрямих витрат, таких як логістика чи маркетинг, між окремими товарними групами, що безпосередньо впливає на точність визначення рентабельності. Неузгодженість аналітичної структури між обліком витрат і доходів обмежує можливість проведення комплексного аналізу та прийняття обґрунтованих управлінських рішень у системі сталого розвитку.

Таким чином, розробка інтегрованої методики, яка б поєднувала вимоги національних стандартів із інноваційними ESG-підходами та забезпечувала єдиний рівень аналітичної деталізації доходів і витрат, становить актуальну науково-практичну проблему, вирішення якої дозволить підвищити ефективність управління фінансовими результатами торговельного підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання методології та організації обліку в торговельній галузі традиційно перебувають у центрі уваги української наукової спільноти, що зумовлено специфікою обігу товарних ресурсів та складністю структури витрат. Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами та доходами розглянуто такими науковцями: М. І. Бондар, Н. А. Букало, Б. І. Валуєв, С. Ф. Голов, В. А. Дерій, З. В. Задорожний, Я. Д. Крупка, П. О. Куцик, Р. М. Воронко, В. О. Ластовецький, Литвин, Л. В., Нападівська, Н. М. Носач, В. О. Озеран, В. Ф. Палій, М. С. Пушкар, І. Б. Садовська.

Питання ідентифікації та класифікації логістичних витрат як ключової складової операційної

діяльності торговельних підприємств ґрунтовно досліджено у працях П.О. Куцика, Т.О. Герасименко, Л. Г. Медвідь, Р. М. Воронка та К. І. Редченка [5], [4]. Автори обґрунтовують необхідність системного вивчення логістичних витрат як економічно-управлінської категорії, що вимагає розроблення методики їх формування та відображення в підсистемі управлінського обліку та пропонують групувати витрати за конкретними логістичними процесами: пошук постачальників, обслуговування замовлень, транспортування, складування, управління запасами та пакування. Такий підхід дозволяє відійти від загального узагальнення витрат обігу та забезпечити детальне інформаційне наповнення кожного етапу руху товарів. Саме ця класифікація за фазами логістичної діяльності та структурними підрозділами слугує вагомим аргументом для впровадження запропонованої нами архітектури рахунків, що забезпечує прозорість матеріальних та інформаційних потоків у межах управлінського контролю.

Сучасний вектор розвитку методології управлінського аналізу представлений у працях Л. Г. Медвідь та Т. О. Герасименко [6], які пропонують інтегрований бізнес-процесний підхід до обліку витрат у торгівлі. Науковці доводять, що традиційна модель обліку не забезпечує достатнього рівня аналітичності, натомість облік у розрізі ключових процесів - закупівлі, логістики, зберігання, продажу та маркетингу - дозволяє розглядати діяльність підприємства як цілісну систему створення вартості. На відміну від класичного групування витрат, процесно-орієнтований підхід, обґрунтований авторами, дозволяє деталізувати кожну ресурсну ціну за джерелами її виникнення. Також О.В. Артюх, Л.В. Чернишова акцентують увагу на підходах оцінки результативності бізнес-процесів на підприємствах роздрібною торгівлі [1]. Така позиція слугує фундаментальним підґрунтям для нашого дослідження, оскільки підтверджує необхідність прозорої структуризації витрат за окремими бізнес-процесами, що є запорукою підвищення ефективності управлінського контролю та прозорості фінансових результатів.

Особливої уваги заслуговують сучасні дослідження В. Сушинського, О. Штокайла та С. Співака, які акцентують на управлінському аспекті облікової інформації [8]. Автори стверджують, що запорукою ефективного менеджменту є наявність повної та достовірної інформації про склад видатків. Вони пропонують шлях до вдосконалення методики через розширення переліку статей витрат та їх глибоку деталізацію за функціональним призначенням, зокрема виокремлюючи витрати на рекламу, логістику та оплату праці працівників різних підрозділів.

Питання розширення класифікаційних ознак доходів для потреб управління ґрунтовно досліджено у працях Н. В. Гуріної та Д. П. Гуріна [2]. Науковці доводять, що традиційні підходи до групування доходів потребують модернізації через введення додаткових аналітичних ознак, що дозволить забезпечити всебічне вивчення їх сутності та розв'язати актуальні проблеми обліку. Така позиція науковців підтверджує доцільність запропонованої нами методики деталізації доходів за центрами відповідальності, що створює необхідну інформаційну базу для прийняття стратегічних управлінських рішень та посилення аналітичності фінансової звітності.

Питання вдосконалення бухгалтерської методики як бази для прийняття управлінських рішень детально розглядає І. Й. Яремко [10], обґрунтовуючи необхідність отримання в обліковій системі деталізованих даних про операції з кругообігу товарів. Науковець наголошує на важливості розмежування доходів і витрат за функціональними ознаками, що дозволяє підвищити аналітичність отриманих даних та забезпечити ефективний внутрішній контроль операційної діяльності торговельного підприємства.

Попри значні напрацювання зазначених авторів, у сучасних умовах залишається недостатньо розкритим питання інтеграції традиційних облікових процедур із вимогами сталого розвитку (ESG). Більшість існуючих методик фокусуються на фінансових показниках, залишаючи поза увагою екологічні та соціальні витрати, які стають невід'ємною частиною звітності сучасних підприємств. Необхідність узгодження аналітичної структури доходів і витрат у єдиній багаторівневій моделі, що враховує екологічну та соціальну відповідальність торговельного бізнесу, зумовлює потребу в подальших наукових пошуках та розробці авторських методичних рішень.

Мета.

Метою дослідження є розробка та наукове обґрунтування інтегрованого обліково-аналітичного забезпечення, яке дозволило б систематизувати процеси формування витрат, доходів і фінансових результатів операційної діяльності торговельних підприємств у межах єдиної методичної моделі. Основним завданням при цьому виступає перехід від фрагментарного відображення господарських операцій до побудови багаторівневої структури обліку, що базується на принципах сталого розвитку (ESG), управлінні за центрами відповідальності та використанні деталізованого робочого плану рахунків. Це передбачає необхідність створення прозорого механізму ідентифікації витрат на кожному етапі руху товарів і забезпечення дзеркальності аналітичної структури доходів для проведення точного маржинального аналізу.

Для досягнення поставленої мети передбачається розв'язання низки стратегічних завдань: формалізувати методичну модель обліку витрат за функціональними центрами (закупівлі, логістики, маркетингу); розробити пропозиції щодо поглибленої аналітичної деталізації рахунків 8-го та 9-го класів для моніторингу використання ресурсів; сформувати інтегровану модель обліку доходів, що враховує сучасні вимоги до оцінки за справедливою вартістю та коригування результатів. Кінцевим результатом має стати цілісна облікова система, яка забезпечить менеджмент торговельного підприємства релевантною інформацією для оперативного контролю, оптимізації витрат та стратегічного планування фінансової діяльності в умовах конкурентного ринку.

Методологія дослідження.

У процесі дослідження використано системний і комплексний підходи та загальнонаукові і спеціальні методи, зокрема: аналіз і синтез – для розробки структурно-функціональної моделі управління операційними витратами та інтегрованої моделі оперування доходами торговельних підприємств; абстрактно-логічний метод – для узагальнення та формулювання висновків.

Результати.

Сучасний стан розвитку торговельної галузі в Україні характеризується стрімкою цифровізацією бізнес-процесів та необхідністю адаптації національних облікових практик до вимог міжнародних стандартів звітності. Методика обліку витрат операційної діяльності торговельних підприємств у цьому контексті виступає не лише як механізм фіксації витрачених ресурсів, а як фундаментальна база для управління фінансовими результатами та підвищення загальної ефективності бізнесу. Основне завдання такої методики полягає у забезпеченні максимальної достовірності, повноти та оперативності інформації, що є критично важливим для прийняття стратегічних управлінських рішень.

Зважаючи на умови високої ринкової конкуренції 2026 року, саме витрати операційної діяльності стають ключовим об'єктом управлінського обліку, адже від їх науково обґрунтованого визнання, коректного розподілу та системного контролю безпосередньо залежить фінансова стійкість суб'єкта господарювання та його цінова політика на ринку.

Проте, як справедливо зазначає В. Сушинський [8], ефективне управління неможливе без повної та достовірної інформації про склад цих витрат, оскільки будь-який інформаційний дефіцит здатен спровокувати серйозні економічні проблеми та ускладнити процес оперативного реагування на ринкові зміни.

Наведена модель (рис. 1) відображає інтегрований процес трансформації ресурсів у межах торговельно-збутової діяльності підприємства. Вона демонструє взаємозв'язок між функціональними центрами відповідальності (закупівлі, логістика, маркетинг, збут) та обліковою системою, що реалізується через дворівневу структуру рахунків класу 8 та 9. Особливістю моделі є наявність контуру зворотного зв'язку: дані, акумульовані на аналітичних рахунках третього порядку, стають підґрунтям для контрольно-аналітичної підсистеми, що забезпечує моніторинг відхилень та інтеграцію ESG-індикаторів у загальну стратегію сталого розвитку підприємства.

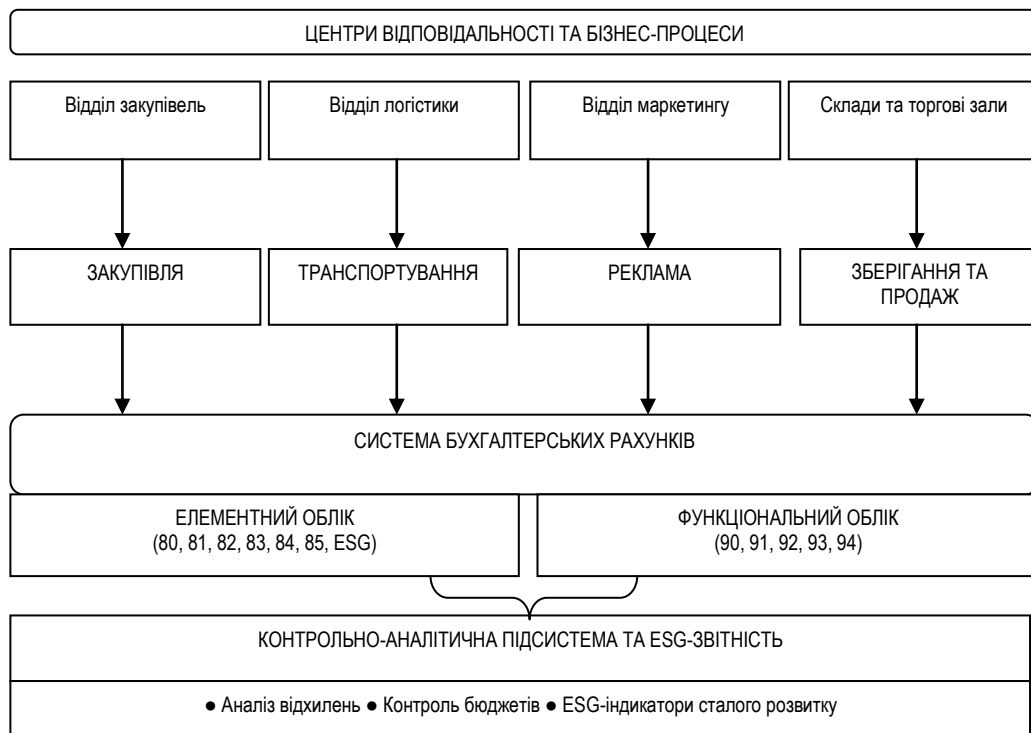

Рис. 1. Методична модель обліку операційних витрат за центрами відповідальності
(сформовано автором)

Важливе значення для нашого дослідження мають напрацювання Т.А. Демченко [3], яка аналізує особливості та проблеми обліку торговельних підприємств в умовах цифровізації. Дослідниця наголошує, що впровадження ERP-систем та штучного інтелекту є критичним для автоматизації обліку товарних запасів і націнок, проте воно супроводжується ризиками синхронізації даних та кіберзагрозами. Така позиція підтверджує необхідність запропонованої нами деталізації облікових процедур через автоматизовані контрольні системи, що дозволяє мінімізувати помилки в розрахунках та підвищити рівень інформаційної безпеки в умовах діджиталізації бізнесу.

Попри наявність офіційних Методичних рекомендацій з формування складу витрат № 145 [7], практика свідчить про необхідність подальшої деталізації облікових процедур. Зокрема, ми підтримуємо пропозицію щодо суттєвого розширення переліку статей витрат за функціональним призначенням, що дозволяє підвищити точність інформаційних потоків про використання ресурсів торговельного підприємства.

Враховуючи ці аспекти, розроблена нами методика обліку витрат базується на чіткій ідентифікації об'єктів обліку за центрами відповідальності, що включають відділи закупівель, транспортування, маркетингу, складського господарства та безпосередньо торговельні точки. Такий підхід забезпечує наскрізний контроль витрат на кожному етапі: від початкової закупівлі до фінальної реалізації товару споживачеві.

Організаційна структура методики реалізується через розбудову системи бухгалтерських рахунків, що гармонізована із загальним Планом рахунків. Пропонуємо використовувати рахунки класу 8 для первинного накопичення витрат за їх економічними елементами (рахунки 80–84), з

подальшим їх перенесенням на рахунки функціонального призначення класу 9 (90–94). Кінцеве узагальнення інформації здійснюється на рахунок 79 «Фінансові результати», що дозволяє встановити прямий зв'язок між витраченими ресурсами та отриманим прибутком. Важливо підкреслити, що така система рахунків має не лише фіксує функцію, а й забезпечує зворотний зв'язок із підсистемою контролю та аналізу. Запровадження аналітичних рахунків третього порядку в межах нашої моделі дозволяє здійснювати моніторинг витрат за кожним окремим центром відповідальності, аналізувати відхилення фактичних даних від планових показників та формувати релевантну базу для прийняття рішень вищою ланкою менеджменту.

Особливе місце у методиці посідає систематизація первинної документації та складання зведених відомостей, що є фундаментом для подальшого аналізу за статтями калькуляції. Це стосується як прямих витрат, так і видатків на маркетинг, рекламу, підготовку персоналу та екологічні заходи, які хоч і не входять до собівартості товарів, але мають критичний вплив на фінансовий результат. З методичної точки зору ми акцентуємо увагу на моменті визнання витрат, який у торговельній діяльності має базуватися на принципах нарахування та відповідності доходів і витрат. Це означає, що витрати ідентифікуються у тому звітному періоді, в якому вони були здійснені для отримання доходу, незалежно від фактичного руху грошових коштів. Такий підхід є ключовим для правильного визначення фінансових результатів та забезпечення прозорості фінансової звітності.

Особливої ваги набуває інтеграція ESG-показників у структуру витрат. Включення витрат на енергоефективність, утилізацію відходів та соціальні програми для персоналу дозволяє підприємству відповідати сучасним міжнародним вимогам щодо сталого розвитку, що є надзвичайно важливим для залучення інвестицій та взаємодії зі стейкхолдерами. Таким чином, облік трансформується з методу фіксації минулих подій у засіб стратегічного управління майбутньою ефективністю торговельного підприємства.

Глибока трансформація системи обліку на торговельних підприємствах вимагає не лише теоретичного переосмислення, а й розробки конкретного інструментарію, що реалізується через прикладну побудову робочого плану рахунків. Запропонований нами підхід до структурування рахунків класу 8 «Витрати за елементами» спрямований на створення багатовимірного інформаційного простору, який дозволяє ідентифікувати джерела формування витрат безпосередньо за інформаційними потоками бізнес-процесів. Таке структурування забезпечує можливість не просто фіксації витрат, а й оцінки ефективності використання кожного виду економічного ресурсу в розрізі функціональних підрозділів.

Зокрема, рахунок 80 «Матеріальні витрати» у нашій методиці перестає бути узагальненим показником. Через субрахунок 801 «Витрати сировини і матеріалів» та відповідну деталізацію третього порядку (8011–8014) стає можливим чітко виокремлення витрат основних, допоміжних та технологічних матеріалів. Це має критичне значення для торговельних підприємств, де матеріальні витрати часто пов'язані з пакуванням, передпродажною підготовкою чи витратними матеріалами для логістичних центрів, що дозволяє менеджменту контролювати норми використання ресурсів на кожному вузлі закупівлі та зберігання.

Аналогічна логіка поглибленої деталізації застосована до рахунку 81 «Витрати на оплату праці». Враховуючи організаційну специфіку гуртової торгівлі, ми пропонуємо розщеплення субрахунку 811 «Виплати за окладами й тарифами» на вузькоспеціалізовані аналітичні позиції (8111–8115). Це дозволяє акумулювати дані про витрати на персонал безпосередньо за місцями їх виникнення: від лінійного персоналу торговельних залів та складських працівників до спеціалістів відділів маркетингу, закупівель та транспортної логістики. Така архітектура забезпечує точну оцінку трудомісткості окремих бізнес-процесів та дозволяє вибудувати ефективну систему мотивації, базуючись на реальних витратах конкретного центру відповідальності.

Узгодженість облікових процедур підкріплюється структурою рахунку 82 «Відрахування на соціальні заходи», де аналітичний облік повністю синхронізований із групами персоналу, визначеними на 81 рахунку. Це усуває проблему розрізненості даних та забезпечує повну

співставність витрат на оплату праці з відповідним податковим навантаженням у розрізі кожного структурного підрозділу. Рахунок 83 «Амортизація» у нашій моделі виконує роль індикатора інтенсивності експлуатації основних засобів. Шляхом виокремлення амортизації торговельного обладнання, складських потужностей та транспортного парку підприємство отримує інструмент для оцінки окупності інвестицій у необоротні активи за кожним сегментом операційної діяльності. Завершуючим елементом накопичувального циклу є рахунок 84 «Інші операційні витрати», деталізація якого (8411–8417) охоплює специфічні ризики торгівлі: від знецінення запасів та втрат від псування цінностей до курсових різниць та штрафних санкцій за претензіями контрагентів. Це гарантує повноту відображення операційних подій, які зазвичай залишаються поза увагою при спрощених методах обліку.

Методика обліку доходів на торговельних підприємствах вимагає не менш детального підходу, оскільки саме вони є результируючим показником успішності обраної комерційної стратегії. У сучасних умовах дохід від реалізації товарів формує основну частку операційного прибутку, що обумовлює необхідність застосування принципів нарахування та відповідності у їх найсуворішому трактуванні. Ключовим моментом, на якому ми акцентуємо увагу, є визначення точки передачі контролю над товаром, що часто не збігається з моментом оплати та залежить від складних умов постачання, передбачених договорами (відстрочка платежу, попередня оплата тощо).

Відповідно до нашої методичної моделі, оцінка доходу має здійснюватися виключно за справедливою вартістю, що вимагає впровадження механізмів коригування на суму торговельних знижок, бонусів та ймовірних повернень товарів. Такий підхід запобігає штучному роздуванню показників доходності та забезпечує дотримання принципу обачності. Зазначимо, що для раціональної організації контролю необхідно впорядкувати аналітичну деталізацію обліку продажів, що ми реалізуємо через структуру рахунку 702 «Дохід від реалізації товарів». Субрахунки третього порядку (7021–7025) дозволяють групувати доходи за найбільш релевантними для менеджменту ознаками: каналами реалізації (онлайн/офлайн), умовами продажу, формами розрахунків та товарними групами. Це створює дзеркальну відповідність аналітиці витрат, дозволяючи проводити маржинальний аналіз за кожною групою товарів чи регіоном збуту.

Особливу увагу в методиці приділено відображенню іншого операційного доходу (рахунок 71), де виокремлюються операції з іноземною валютою, орендою активів та відшкодуванням раніше списаних боргів. Це дозволяє чітко розмежувати прибуток від основної торговельної діяльності та супутніх операцій. Формування кінцевого фінансового результату на рахунку 79 здійснюється через інтегровану модель «дохід – витрати – результат», де кожна стаття доходу зіставляється з відповідним центром витрат. Обґрунтовуючи необхідність такої структури, І. Й. Яремко зазначає, що встановлення величини фінансових результатів є не просто арифметичним виразом зафіксованих на рахунках даних, а складним процесом, що потребує вдосконалення бухгалтерської методики у напрямі отримання більш деталізованих даних про операції з кругообігу товарів [10]. На думку науковця, такий розвиток методики повинен виходити як із положень національних стандартів, так і з урахуванням сучасних управлінських інформаційних запитів, що є критичним для формування якісного обліково-аналітичного забезпечення операційної діяльності.

Комплексний підхід до організації обліку, аудиту та контролю діяльності торговельного підприємства представлений у дослідженні О. О. Фальченко та С. В. Брік [9]. Автори доводять, що успішність функціонування сучасного підприємства торгівлі прямо залежить від вдосконалення внутрішньогосподарської діяльності та якості аудиторських доказів, що формуються на підготовчому етапі складання звітності. Наголошуючи на важливості раціональних методів контролю, науковці підкреслюють, що ефективна організація обліку має враховувати особливості облікової політики для задоволення управлінських потреб. Така позиція солідаризується з нашою моделлю, де системний контроль за центрами відповідальності виступає необхідною умовою формування об'єктивної інформації про фінансовий результат у межах сталого розвитку.

Таким чином, облік витрат і доходів перетворюється на єдину обліково-аналітичну систему,

в якій організаційні, методичні та контрольні складові функціонують у тісному взаємозв'язку, створюючи надійну інформаційну платформу для сталого розвитку торговельного підприємства в умовах глобальних економічних викликів .

Висновки і перспективи.

У результаті проведеного дослідження теоретичних та методичних засад обліку операційної діяльності торговельних підприємств обґрунтовано, що сучасна система обліково-аналітичного забезпечення має трансформуватися у багатогранний інструмент стратегічного менеджменту. Встановлено, що ефективність управління витратами та доходами в умовах сталого розвитку торгівлі прямо залежить від здатності облікової системи інтегрувати традиційні фінансові показники з інноваційними ESG-індикаторами.

Основним науковим результатом роботи є розробка інтегрованої багаторівневої моделі обліку, яка базується на системному взаємозв'язку нормативного, організаційного, методичного та аналітичного рівнів. Запропонований підхід до структурування витрат за центрами відповідальності дозволяє не лише персоніфікувати відповідальність за використання ресурсів, а й забезпечує наскрізний контроль на кожному етапі торговельно-збутового процесу. Це створює надійне підґрунтя для ідентифікації прихованих резервів оптимізації витрат та підвищення загальної рентабельності бізнесу.

Доведено доцільність застосування поглибленої аналітичної деталізації робочого плану рахунків, зокрема використання субрахунків третього порядку для накопичувальних рахунків 8-го класу та функціональних рахунків 9-го класу. Така архітектура обліку дозволяє уникнути змішування економічного змісту витрат із їх функціональним призначенням, що суттєво підвищує аналітичну цінність облікової інформації для внутрішніх користувачів. Узгодження цієї структури з обліком доходів забезпечує формування повного інформаційного циклу «дохід – витрати – результат», що є критичним для проведення маржинального аналізу за каналами реалізації та товарними групами.

Особливого значення набуває висновок про необхідність інтеграції показників соціальної та екологічної відповідальності у загальну методичку обліку. Витрати на енергоефективність, утилізацію відходів та розвиток людського капіталу мають розглядатися як стратегічні інвестиції у сталий розвиток підприємства, що потребує їх відокремленого відображення в системі управлінського обліку для задоволення інформаційних запитів стейкхолдерів.

Напрями подальших досліджень у цій сфері мають бути зосереджені на дослідженні особливостей адаптації запропонованої методики до специфіки електронної комерції та транскордонної торгівлі, що дозволить забезпечити універсальність та стійкість обліково-аналітичних систем у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Артюх О. В., Чернишова Л. В. Оцінка результативності бізнес-процесів на підприємствах роздрібно торгівлі : огляд підходів. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-7>
2. Гуріна Н., Гурін Д. Доходи торговельних підприємств: проблемні аспекти сутності та класифікації для потреб управління. *Український економічний часопис*. 2024. № 3. С. 27-31. <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-3-4>
3. Демченко Т. А. Особливості та проблеми обліку торговельних підприємств в умовах діджиталізації. *Економіка та суспільство*. 2025. № 72. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-109>
4. Куцук П. О., Герасименко Т. О., Медвідь Л. Г. Організація внутрішнього контролю в системі управління логістичними витратами торговельних підприємств. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Економічні науки. Львів : ЛТЕУ, 2024. № 78. С. 7-15. <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-78-01>
5. Медвідь Л. Г., Воронко Р. М., Редченко К. І. Класифікація логістичних витрат торговельних підприємств у підсистемі управлінського обліку. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Економічні науки. 2022. Вип. 70. С. 34-41. <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-70-05>
6. Медвідь Л. Г., Герасименко Т. О. Управлінський облік витрат бізнес-процесів у торгівлі. *Економіка та*

супільство. 2025. № 78. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-10>

7. Методичні рекомендації з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності: наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 22.05.2002 р. №145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0145569-02#Text>

8. Сушинський В. Облік та контроль витрат операційної діяльності торговельних підприємств. Сушинський Віталій, Штокайло Олександр, Співак Сергій//РСЕСГЕПІV, 22-23 травня 2024 року.-Т., 2024. С. 118–120.

9. Фальченко О. О., Брік С. В. Особливості обліку, аудиту і контролю діяльності торговельного підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*. 2025. № 2. С. 114–118. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2025.2.114>

10. Яремко І. Й. Організаційно-методичні аспекти удосконалення бухгалтерської системи і внутрішнього контролю для цілей управління операційною діяльністю торговельних підприємств. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 13. <https://doi.org/10.5281/zenodo.16692416>

Статтю отримано: 02.03.2026 / Рецензування 09.04.2026 / Прийнято до друку: 30.04.2026

Petro Kutsyk

Doctor of Economics, Professor, Rector, Professor of the Department of Accounting,
Control, Analysis and Taxation,
Lviv University of Trade and Economics
Lviv, Ukraine

E-mail: kutsykpetro@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5795-9704

Olena Tsvek

PhD candidate
Lviv University of Trade and Economics
Lviv, Ukraine

E-mail: tsvekvz@gmail.com

ORCID: 0009-0009-6067-094X

ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT FOR COST AND REVENUE MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TRADE

Abstract

Introduction. One of the main prerequisites for the sustainable development of trade enterprises is effective cost and revenue management, which determines the need to form high-quality accounting and analytical support. In the context of sustainable development, accounting and analytical support for cost and revenue management acquires particular importance, since it should take into account not only economic, but also social and environmental aspects of activity.

Methods. The methodological basis of the study is the concept of sustainable development, systemic and integrated approaches, as well as methods of analysis and synthesis, which made it possible to develop a structural-functional model for managing operating costs and an integrated model for revenue management of trade enterprises. The abstract-logical method was used for generalization and formulation of conclusions.

Results. The article provides a comprehensive disclosure of theoretical provisions and methodological principles for the formation of accounting information on costs, revenues, and financial results of the operating cycle of trade enterprises functioning in a highly dynamic economic environment. The authors substantiate the conceptual necessity for systematic modernization of the existing accounting and analytical toolkit, since the current market conditions, strengthening of competitive advantages, and growing demands of external and internal stakeholders require fundamentally new quality, efficiency, and strategic detail of data. The study established that a fundamental condition for the effective organization of the accounting process is the rejection of outdated linear approaches in favor of an integrated combination of elemental, functional, and process aspects, which makes it possible to create a multidimensional information base for scientifically grounded management.

A special place in the study is occupied by the development of a structural-functional model for operating cost management, the key feature of which is the parallel systematization of expenditures according to their economic essence

within Class 8 accounts and, at the same time, their in-depth analytical differentiation by responsibility centers, places of origin, and specific functional areas of limited resource utilization. The proposed approach not only significantly strengthens the control functions of the current accounting system, but also creates real methodological prerequisites for targeted cost optimization at every stage of product movement – from procurement to final sale. Alongside this, the authors developed and substantiated an integrated revenue management model that reveals the complex mechanism of interrelation between the primary contractual conditions of revenue generation, procedures for timely recognition based on the accrual principle, fair valuation techniques, and subsequent synthetic generalization of results by sales channels and product nomenclatures.

Considerable attention within the article is paid to the methodological principle of unity and mirror reflection of the analytical structure of revenues and costs, which is defined as a mandatory condition for their objective comparison when calculating the financial result in Account 79. The expediency of introducing end-to-end detailing of accounting data through the use of third-order subaccounts is substantiated, which makes it possible to significantly increase their informativeness and adaptability to the needs of operational management.

Dicussion. Directions for further research in this field should focus on studying the peculiarities of adapting the proposed integrated multilevel accounting model, based on the systemic interrelation of regulatory, organizational, methodological, and analytical levels, to the specifics of e-commerce and cross-border trade. This will ensure the universality and sustainability of accounting and analytical systems in the future.

Keywords: accounting, operating costs, trade revenues, financial results, methodological model, responsibility centers, chart of accounts, trade enterprise.

References

1. Artyukh O. V., Chernyshova L. V. (2022), Otsinka rezultatyvnosti biznes-protseviv na pidpriemstvakh rozdrubnoi torhivli : ohliad pidkhodiv. *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 40. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-7>
2. Hurina N., Hurin D. (2024), Dokhody torhovelykh pidpriemstv: problemni aspekty sutnosti ta klasyfikatsii dlia potreb upravlinnia. *Ukrainskyi ekonomichnyi chasopys*, No. 3, s. 27–31. <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-3>
3. Demchenko T. A. (2025), Osoblyvosti ta problemy obliku torhovelykh pidpriemstv v umovakh didzhytalizatsii. *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 72. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-109>
4. Kutsyk P. O., Gerasymenko T. O., Medvid L. H. (2024), Orhanizatsiia vnutrishnoho kontroliu v systemi upravlinnia lohistychnymy vytratamy torhovelykh pidpriemstv. *Visnyk Lvivskoho torhovelo-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, No. 78, s. 7–15. <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-78-01>
5. Medvid L. H., Voronko R. M., Redchenko K. I. (2022), Klasyfikatsiia lohistychnykh vytrat torhovelykh pidpriemstv u pidsystemi upravlinskoho obliku. *Visnyk Lvivskoho torhovelo-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, No. 70, s. 34–41. <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-70-05>
6. Medvid L. H., Gerasymenko T. O. (2025), Upravlinskyi oblik vytrat biznes-protseviv u torhivli. *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 78. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-10>
7. Ministerstvo ekonomiky ta z pytan yevropeiskoi intehtratsii Ukrainy (2002), Metodychni rekomendatsii z formuvannia skladu vytrat ta poriadku yikh planuvannia v torhovelni diialnosti: nakaz vid 22.05.2002 No. 145. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0145569-02#Text>
8. Sushynskyi V., Shtokailo O., Spivak S. (2024), Oblik ta kontrol vytrat operatsiinoi diialnosti torhovelykh pidpriemstv. *RSESGEP IV*, May 22-23, 2024, Ternopil, s. 118–120.
9. Falchenko O. O., Brik S. V. (2025), Osoblyvosti obliku, audytu i kontroliu diialnosti torhovelnogo pidpriemstva. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskiy politekhnichnyi instytut" (ekonomichni nauky)*, No. 2, s. 114–118. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2025.2.114>
10. Yaremko I. Y. (2025), Orhanizatsiino-metodychni aspekty udoskonalennia bukhhalterskoi systemy i vnutrishnoho kontroliu dlia tsilei upravlinnia operatsiinoi diialnistiu torhovelykh pidpriemstv. *Aktualni pytannia ekonomichnykh nauk*, No. 13. <https://doi.org/10.5281/zenodo.16692416>

Received: 03.02.2026 / Review 04.09.2026 / Accepted 04.30.2026

